

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Рівень вищої освіти

ОСОБЛИВОСТІ МНЕМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Назва теми

Галузь знань - 05 Соціальні та поведінкові науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність - 053 Психологія

Шифр і назва спеціальності

Шифр 20012

номер ІНП

Виконала: здобувачка IV курсу, групи ПП-20-1 Ангеліна МОЗГОВА

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Олена ВАСИЛЕНКО

науковий ступінь, вчене звання

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:
Зав. кафедри психології та педагогіки
доктор психологічних наук, професор

Таїсія КОМАР

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

10 червня 2024 р.

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки
Освітній рівень Перший (бакалаврський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Освітньо-професійна програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології та педагогіки

 Таїсія КОМАР

підпис

протокол № 5 від 14 грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ Ангеліни МОЗГОВОЇ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ здобувача

1. Тема кваліфікаційної дипломної роботи: «Особливості мнемічної діяльності студентів соціономічних спеціальностей»

Керівник кваліфікаційної дипломної роботи: Олена ВАСИЛЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ, науковий ступінь, вчене звання

Затверджено наказом ректора університету від 15 лютого 2024 р. № 8

2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру 10 червня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали звіту з переддипломної практики, комплекс методів та методик дослідження: методика «Запам'ятай 10 слів» (варіант тесту 3. Істоміної), методика «Оперативна пам'ять», Методика запам'ятовування різного матеріалу з використанням різних видів опосередковування О. Леонтєва, методика «Визначення домінуючого типу пам'яті».

4. Зміст кваліфікаційної дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити): вступ, розділ 1 Теоретичні аспекти дослідження феномену мнемічної діяльності, мнемічна діяльність особистості як предмет психологічних досліджень, особливості мнемічної діяльності в студентському віці, мнемотехніки як прийоми розвитку пам'яті студентської молоді, висновки до розділу; розділ 2 Емпіричне дослідження особливостей мнемічної діяльності студентів соціономічних спеціальностей, методика проведення емпіричного дослідження та аналіз його результатів, практичні поради викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-

соціологістів, висновки до розділу; висновки, перелік джерел посилання, додаток.

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)
1 таблиця, 6 рисунків.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання 14 грудня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної дипломної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань.	До 01.10. 2023 р.	виконано
2	Визначення теоретико- методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми.	До 01.12. 2023 р.	виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної дипломної роботи.	До 01.02. 2024 р.	виконано
4	I розділ кваліфікаційної дипломної роботи.	До 01.03. 2024 р.	виконано
5	II розділ кваліфікаційної дипломної роботи.	До 01.04. 2024 р.	виконано
6	Загальні висновки.	До 01.05. 2024 р.	виконано
7	Оформлення кваліфікаційної дипломної роботи.	До 01.06. 2024 р.	виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної дипломної роботи.	<u>23</u> травня 2024 р.	виконано
9	Захист кваліфікаційної дипломної роботи (відповідно графіку)	<u>18</u> червня 2024 р.	виконано

Здобувач Ангеліна МОЗГОВА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник роботи Олена ВАСИЛЕНКО
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Тема кваліфікаційної дипломної роботи «Особливості мнемічної діяльності студентів соціономічних спеціальностей»

Здобувач Ангеліна МОЗГОВА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник Олена ВАСИЛЕНКО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Кваліфікаційна дипломна робота включає 56 сторінок, 1 таблиця, 6 рисунків, перелік джерел посилання складає 45 найменувань, 1 додаток.

Ключові слова: мнемічна діяльність, студенти-соціономісти, мнемотехніка, використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-соціономістів.

Об'єкт дослідження: мнемічна діяльність студентів.

Предмет дослідження: особливості мнемічної діяльності студентів соціономічних спеціальностей.

За результатами дослідження розроблено практичні поради викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-соціономістів.

Одержані результати можуть бути використані в навчально-виховному процесі закладів вищої освіти під час підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей.

Дипломник Ангеліна МОЗГОВА

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Дата подання кваліфікаційної дипломної роботи до захисту 10 червня 2024 р.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МНЕМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1 Мнемічна діяльність особистості як предмет психологічних досліджень	10
1.2 Особливості мнемічної діяльності в студентському віці	18
1.3 Мнемотехніки як прийоми розвитку пам'яті студентської молоді	21
Висновки до розділу	26
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МНЕМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	28
2.1 Методика проведення емпіричного дослідження та аналіз його результатів	28
2.2 Практичні поради викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-соціономістів	36
Висновки до розділу	44
ВИСНОВКИ	46
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	48

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ЗВО – заклад вищої освіти.

ХНУ – Хмельницький національний університет.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що в студентському віці відбувається підготовка та становлення особистості майбутнього фахівця, що, в свою чергу, передбачає запам'ятовування ним величезного обсягу навчального матеріалу, його збереження та подальше практичне використання.

Студентам соціономічних спеціальностей особливо важливо розвивати пам'ять, адже в процесі майбутньої діяльності вони будуть орієнтуватися на спілкування типу «людина-людина», вивчення та пояснення соціальних стосунків і особливостей соціального розвитку суспільства, впливу на нього різних факторів тощо. Усе це вимагає від майбутнього фахівця-соціономіста запам'ятовування та збереження значного обсягу різноманітної інформації, розвитку його комунікативної компетентності, уваги, уяви, мислення. Цьому сприяє використання таких сучасних технологій, як мнемоніка або мнемотехніка, що визначається науковцями як система різних прийомів, які полегшують запам'ятовування та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій.

Дослідженню феномену мнемічної діяльності як комплексного системного психічного утворення, що забезпечує активне, осмислене, цілеспрямоване запам'ятовування, збереження й відтворення інформації за допомогою використання системи спеціальних операцій присвячені праці А. Жовнірука, В. Зінченка, Б. Мещерякова, В. Шапара та інших.

Особливості розвитку мнемічної діяльності у студентському віці охарактеризовані в наукових дослідженнях Л. Бондаренко, Дж. Брунера, М. Дмитрієвої, Н. Доброштан, А. Жовнірука, О. Куліш, І. Прокопенко, У. Шайі та інших.

Розгляду можливостей застосування мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності дітей різного віку, в тому числі й студентів, присвячені праці таких науковців, як: О. Білаш, В. Венди, А. Дюсембіної, В. Ковальської, Н. Рибалки, П. Сандерсона, Г. Чепурного.

Але, не зважаючи на напрацювання науковців, вивченню проявів особливостей мнемічної діяльності студентів соціономічних спеціальностей приділено недостатньо уваги, що й зумовило вибір теми нашої кваліфікаційної дипломної роботи.

Об'єктом дослідження є мнемічна діяльність студентів.

Предметом дослідження є особливості мнемічної діяльності студентів соціономічних спеціальностей.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливостей мнемічної діяльності студентів соціономічних спеціальностей.

Відповідно до мети дослідження були визначені наступні його **завдання:**

1. Здійснити аналіз наукових праць, присвячених вивченню проблеми мнемічної діяльності особистості.
2. Охарактеризувати особливості мнемічної діяльності в студентському віці та використання мнемотехнік як прийомів розвитку пам'яті студентів.
3. Дослідити особливості мнемічної діяльності студентів соціономічних спеціальностей.
4. Розробити практичні поради викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-соціономістів.

Гіпотеза дослідження: підготовка студентів-соціономістів до майбутньої професійної діяльності значно покращиться за умови впровадження в навчально-виховний процес закладів вищої освіти мнемотехнічних прийомів розвитку пам'яті студентів.

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження); *емпіричні* (методика «Запам'ятай 10 слів» (варіант тесту З. Істоміної), методика «Оперативна пам'ять», Методика запам'ятовування різного матеріалу з використанням різних видів опосередковування О. Леонтєва, методика «Визначення домінуючого типу пам'яті»); *методи кількісної та якісної обробки даних*.

Практичне значення дослідження виявляється в можливості застосування в процесі підготовки майбутніх фахівців-соціономістів

розроблених нами практичних порад викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів соціономічних спеціальностей.

Експериментальна база дослідження. Емпіричне дослідження проводилось на базі Хмельницького національного університету. В ньому взяли участь 40 студентів соціономічних спеціальностей: 13 студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» та 27 студентів першого курсу спеціальності «Психологія».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції «State and trends in the development of science, education, technology and society» (Tampere, Finland, February 27, 2024).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання (45 найменувань) та одного додатку. Загальний обсяг дипломної роботи – 56 сторінок машинописного тексту (основна частина – 47 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПАМ'ЯТІ

1.1 Мнемічна діяльність особистості як предмет психологічних досліджень

У сучасному тлумачному психологічному словнику *пам'ять* розглядається як «... процеси організації та збереження минулого досвіду, що дозволяють повторне використання його в діяльності або повернення до сфери свідомості. Пам'ять пов'язує минуле суб'єкта з його сьогоденням та майбутнім і є найважливішою пізнавальною функцією, що лежить в основі розвитку і навчання» [35, с. 318].

Загалом, пам'ять є основою будь-якого психічного явища. Без включення її до акту пізнання відчуття і сприйняття сприйматимуться як такі, що з'явилися вперше. Без пам'яті орієнтування в світі та його пізнання є неможливими. Завдяки пам'яті існує особистість, її відносини, знання, уміння, навички, бажання та прагнення. При розпаді пам'яті відбувається розпад самої особистості, за якого вона перетворюється на живий механізм, що здатний лише реагувати на зовнішні стимули, які діють в цей момент [35, с. 318].

Н. Доброштан та О. Куліш визначають *пам'ять* як психічну властивість людини, що відкриває їй можливості для нагромадження життєвого досвіду. Саме завдяки пам'яті людина здатна здобувати різноманітну інформацію, засвоювати знання про світ, розвивати свої уміння та вправність [8].

С. Рубінштейн вважав, що без пам'яті люди були б істотами миті, а минуле було б мертвим для майбутнього. Без пам'яті сьогодення зникло б у минулому [19].

Наукові дослідження пам'яті є міждисциплінарними, оскільки в різних формах пам'ять зустрічається на усіх рівнях життя. Вона включає в себе не лише процеси збереження індивідуального досвіду, але й механізми передачі інформації. Сфера застосування цих досліджень у практику швидко

поширюється у зв'язку з появою комп'ютерних технологій накопичення і пошуку даних [35, с. 318].

Першопочатківцем експериментального вивчення феномену пам'яті став німецький психолог Г. Еббінгауз, який у досліджах на собі відмітив кількісні закони заучування, утримання і відтворення безглузвих складів. Цей підхід знайшов продовження у біхевіористичних дослідженнях «вербального науління». Тоді ж розпочалися дослідження можливостей пам'яті фіксувати складний осмислений матеріал [35, с. 318].

На початку ХХ століття французький дослідник А. Бергсон протиставив «пам'ять звичку», сформовану при механічному повторенні матеріалу, «пам'яті духу», яка фіксує осмислені події біографії людини [35, с. 318].

Досить цікавою є *біохімічна теорія пам'яті*, яка припускає наявність двоступеневого характеру процесу запам'ятовування. Так, на першій стадії після впливу подразника у мозку відбувається короткочасна електрохімічна реакція, що викликає зворотні фізіологічні процеси у клітинах. Далі виникає друга стадія – власне біохімічна реакція, пов'язана з утворенням протеїнів. Перша стадія триває секунди (або хвилини) і є механізмом короткочасної пам'яті. Друга стадія є механізмом довготривалої пам'яті. Прихильники біохімічної теорії пам'яті вважають, що специфічні зміни, що відбуваються в нервових клітинах під впливом зовнішніх подразників, і є механізмами процесів закріплення, збереження та відтворення інформації [5].

Варто зазначити, що фізіологічною основою пам'яті є здатність кори півкуль головного мозку утворювати нові нервові зв'язки та умовні рефлекси. Дослідженню особливостей утворення тимчасових нервових зв'язків присвячена *фізіологічна теорія пам'яті*. Прихильники цієї теорії стверджують, що основою акту запам'ятовування є утворення зв'язків між новим і попередньо закріпленим матеріалом, а їх зміцнення та згасання є фізіологічною основою процесів пам'яті. Звідси, запам'ятати інформацію означає зберегти слід тимчасового нервового зв'язку, що утворився як відповідь на дію подразника. Для пам'яті важливе значення мають дезоксирибонуклеїнова

(ДНК) і рибонуклеїнова (РНК) кислоти. ДНК передає закодовану інформацію молекулам РНК, яка використовується для синтезу специфічних білків, які спричиняють зміни у синапсах (місцях контакту нейронів). Це сприяє закріпленню зв'язків між нейронами різних частин мозку, тривалому збереженню збуджень [12, с. 78].

Однією з перших і найбільш поширених на сьогоднішній день залишається *асоціативна теорія пам'яті*, вихідним положенням якої є поняття «асоціації», тобто зв'язок або з'єднання. Механізм асоціацій полягає у встановленні зв'язків між враженнями, що одночасно виникають у свідомості людини, та їх відтворенням. Утворюються асоціації завдяки збігу їхнього впливу в просторі і в часі, схожості між собою, контрастам, а також їхнім повторенням. З огляду на це, В. Вундт вважав, що пам'ять людини складається з трьох видів асоціацій: вербальних (зв'язки між словами), зовнішніх (зв'язки між предметами) та внутрішніх (логічні зв'язки значень). Вербальні асоціації розглядалися ним як найважливіший засіб інтеріоризації чуттєвих вражень, завдяки чому вони ставали об'єктами запам'ятовування та відтворення.

Згідно з асоціативною теорією, окремі елементи інформації запам'ятовуються, зберігаються і відтворюються не ізольовано, а в логічних, структурних і смислових зв'язках з іншими. Зокрема, прихильники асоціативної теорії пам'яті встановили, що кількість елементів, що запам'ятовуються людиною, змінюється залежно від повторень ряду елементів і розподілу їх у часі, а також залежно від часу, що минув між заучуванням і відтворенням цієї інформації [5].

У *психоаналітичній теорії пам'яті* робилися спроби пояснити забування «витісненням» неприємних чи травмуючих вражень зі свідомості людини. Як вважав З. Фрейд, спрямованість пам'яті обумовлюється принципом задоволення, тому інформація, яка не відповідає потягу задоволення, має тенденцію до витіснення зі сфери свідомості, тобто до забування. Таким чином, пріоритет віддається тій інформації, яка є найбільш привабливою,

супроводжуються переживанням яскравих емоцій і відповідає підсвідомим потягам особистості [10, с. 12].

У культурно-історичній теорії пам'яті важливо відмітити дослідження П. Жане, який підкреслював, що становлення системи мнемічних дій людини відбувається у процесі її соціалізації в умовах включення в різні види діяльності. Тому дослідник поділяв образи пам'яті на елементарні або чуттєві, та складні або інтелектуальні. П. Жане досліджував історичні аспекти еволюції пам'яті людини, а також специфіку її розвитку на різних вікових етапах у процесі індивідуального та колективного культурно-історичного розвитку [10, с. 13].

Персоналістична теорія пам'яті основний акцент ставить не на соціальних, а на особистісних утвореннях людини. На думку В. Штерна, вибірковість, зміст, контекст і особливості встановлення зв'язків у процесі запам'ятовування обумовлюються не специфікою соціальної ситуації розвитку людини, а її індивідуальними потребами, інтересами і спрямованістю [10, с.15].

Гештальтпсихологією підкреслювалася роль організації матеріалу при запам'ятовуванні, а вітчизняні психологи розробили уявлення про пам'ять як про «дію у власному розумінні слова», що має свідому мету і спирається на суспільно вироблені знакові засоби. Поряд із довільним запам'ятовуванням інформації психологи вивчали й мимовільне, а також досліджували залежність процесів запам'ятовування від їхньої структури діяльності [35, с. 319].

Таким чином, психологічний аналіз феномену пам'яті показав, що вона входить до цілісної структури особистості людини. В залежності від розвитку мотиваційно-потребнісної сфери людини змінюється й її ставлення до свого минулого, від чого одна й та сама інформація може по-різному зберігатися в пам'яті.

З огляду на те, що пам'ять необхідна в усіх видах діяльності людини, форми її прояву надзвичайно різноманітні.

В пам'яті виділяють три взаємозалежних процеси:

1) запам'ятовування;

- 2) збереження;
- 3) відтворення [35, с. 319].

Запам'ятовування – це один з основних процесів пам'яті, що полягає в утворенні та закріпленні тимчасових нервових зв'язків. Тому чим складніший матеріал запам'ятовування, тим складніші тимчасові зв'язки, які складають його підґрунтя [18, с. 99].

Запам'ятовування, як і інші психічні процеси, буває мимовільним і довільним.

Мимовільне запам'ятовування відбувається без спеціально поставленої мети. Мимовільному запам'ятовуванню сприяють яскравість, емоційна забарвленість об'єктів, які емоційно сильно впливають на людину.

Довільне запам'ятовування характеризується значним рівнем вольового зусилля, наявністю завдання та мотиву. У ньому використовуються спеціальні засоби та прийоми запам'ятовування [18, с. 99].

Умовами успішного запам'ятовування інформації є:

- 1) багаторазове, організоване, систематичне повторення інформації, а не механічне, що визначається лише кількістю повторень;
- 2) розподіл інформації на частини, виокремлення в ній смислових одиниць;
- 3) розуміння інформації [12, с. 86].

Існують фактори, що визначають успішність запам'ятовування інформації:

- 1) емоційний та фізичний стан людини (поганий настрій, хвороба, негативне самопочуття знижують продуктивність запам'ятовування);
- 2) вік (юність, старість);
- 3) установка (завдання, яке ставить перед собою людина);
- 4) характеристики самої інформації (її значимість, логічність, обсяг тощо) [5].

Залежно від міри розуміння запам'ятовуваної інформації довільне запам'ятовування буває механічним і смисловим (логічним).

Механічним є запам'ятовування, що здійснюється без розуміння суті інформації і призводить до формального її засвоєння.

Смислове (логічне) запам'ятовування характеризується розумінням інформації у процесі дії з нею. Тому умовами успішності довільного запам'ятовування є дієвий характер засвоєння знань, інтерес до матеріалу, його значущість, установка на запам'ятовування тощо [5].

Збереження полягає у ступені зберігання обсягу і змісту інформації впродовж тривалого часу. В залежності від установки на тривалість збереження, пам'ять поділяють на короткострокову і довгострокову. Відмінність цих видів пам'яті фізіологічно підтверджуються слідами, що зберігають інформацію.

Короткострокова пам'ять – це підсистема пам'яті, яка забезпечує оперативне утримання і перетворення даних, що надходять від органів відчуттів та з довгострокової пам'яті. Центральну роль при короткостроковому утриманні даних відіграють процеси внутрішнього називання та активного повторення матеріалу у формі прихованого промовляння. У короткостроковій пам'яті може зберігатися обмежена кількість інформації – не більше 2-7 одиниць матеріалу. Проте ці обмеження не перешкоджають запам'ятовуванню великих обсягів осмисленого перцептивного матеріалу (облич, пейзажів, творів мистецтва тощо) [35, с. 319-320].

Довгострокова пам'ять – це підсистема пам'яті, яка забезпечує тривале утримання знань, збереження умінь та навичок. Для неї характерним є величезний обсяг збереженої інформації. Основним механізмом довгострокової пам'яті вважають повторення, здійснювані на рівні короткострокової пам'яті. Але суто механічне повторення не призводить до стійкого запам'ятовування матеріалу. Тому вирішальне значення має осмислена інтерпретація нового матеріалу, встановлення зв'язків між ним та вже відомим. При цьому може втрачатися зовнішня форма повідомлення, але його зміст утримується надовго [35, с. 319-320].

Відтворення – це один з основних процесів пам'яті, що є показником міцності запам'ятовування і разом з тим наслідком цих процесів. Базовою основою відтворення є активізація раніше утворених тимчасових нервових зв'язків у корі великих півкуль головного мозку.

Найпростішою формою відтворення є *впізнавання*, яке виникає при повторному сприйманні об'єктів. Впізнавання буває повним і неповним. При *повному впізнаванні* повторно сприйнятий об'єкт одразу ототожнюється з раніше відомим, повністю відтворюються час, місце та інші деталі попереднього знайомства з ним, наприклад, при зустрічі зі знайомою людиною або при ходінні добре відомими вулицями [18, с. 99].

Неповне впізнавання характеризується невизначеністю, утрудненням співвіднесення об'єкта, що сприймається, з тим, що було в попередньому досвіді. Так, почувши мелодію, людина може переживати почуття знайомого, проте буде неспроможною ототожнити її з конкретним музичним твором.

Складнішою формою відтворення є *згадування*, яке полягає в тому, що відбувається без повторного сприймання того, що відтворюється. Згадування може бути *довільним*, коли воно зумовлюється потребою відтворити необхідну інформацію, наприклад, пригадати правило чи відповіді на запитання, або *мимовільним*, коли образи чи відомості спливають у свідомості без будь-яких бажань і мотивів [18].

Забування – це поступовий процес, основою якого є ослаблення і порушення раніше утворених зв'язків. Тому чим менше вони закріплені, тим швидше згасають і спричиняють забування. Як свідчать дослідження науковців, швидше забувається та інформація, якій належить другорядна роль у змісті запам'ятованого і, навпаки, тривалий час утримується та інформація, яка несе основне смислове значення. Найвищі темпи забування спостерігаються одразу після заучування матеріалу. Для тривалого утримання в пам'яті інформації важливо з самого початку забезпечити міцне її запам'ятовування і закріплення шляхом повторення в перші дні після того, як її було одержано. Важлива умова

продуктивного запам'ятовування – осмисленість, розуміння того, що є його предметом [14].

Залежність характеристик пам'яті від особливостей діяльності, в якій здійснюються процеси запам'ятовування і відтворення, є загальною основою для виділення різних видів пам'яті.

Види пам'яті класифікують відповідно до таких основних критеріїв:

- 1) за характером психічної активності, яка є провідною у діяльності;
- 2) за характером мети діяльності;
- 3) за тривалістю закріплення та збереження матеріалу залежно від його ролі і місця в діяльності [13, с. 90].

Так, зокрема, за характером психічної активності в діяльності розрізняють: рухову, емоційну, образну і словесно-логічну пам'ять.

Рухова пам'ять – це запам'ятовування, зберігання і відтворення різних рухів та їх систем, що є основою для формування трудових навичок, спортивних досягнень тощо.

Емоційна пам'ять – це пам'ять на почуття, які виступають сигналами до певних дій чи утримання від них.

Образна пам'ять – це пам'ять на уявлення, зорові, слухові та інші враження, викликані дією подразників на органи чуття.

Словесно-логічна пам'ять характеризується запам'ятовуванням, зберіганням і відтворенням думок, понять, суджень, умовиводів. Вирішальну роль в її функціонуванні відіграє друга сигнальна система [5].

Залежно від переважаючого каналу, за допомогою якого в нервовій системі відбувається сприймання, збереження і відтворення інформації, люди можуть бути наділені різними типами пам'яті: зоровою, слуховою, моторною. Однак найчастіше у людей досить добре розвинуті всі канали надходження інформації, що дає підстави говорити про змішаний тип пам'яті [13].

Слід зазначити, що серед характеристик пам'яті виділяють також її природні *властивості*:

- 1) швидкість запам'ятовування – кількість повторень, необхідних для утримання інформації в пам'яті;
- 2) обсяг запам'ятовування;
- 3) швидкість забування – час, протягом якого запам'ятоване зберігається в пам'яті;
- 4) тривалість збереження;
- 5) точність [35, с. 319].

У своїй дисертаційній роботі А. Жовнірук стверджує, що зростання уваги вчених до проблеми запам'ятовування особистості на різних вікових етапах в умовах навчальної діяльності та набуття нею життєвого досвіду обумовило дослідження різних феноменів, що стосуються процесів пам'яті. Одним з цих феноменів є *мнемічна діяльність* [10, с. 26].

А. Жовнірук, підтримуючи думки науковців Б. Мещерякова та В. Зінченка, визначає мнемічну діяльність як «... комплексне системне психічне утворення, яке забезпечує активне, осмислене, цілеспрямоване запам'ятовування, збереження й відтворення інформації за допомогою використання системи спеціальних операцій, які спрямовуються мнемічною ціллю чи мнемічним завданням, поставленими перед особистістю» [10, с. 34].

Отже, успішність мнемічної діяльності особистості забезпечується системністю функціонування у неї запам'ятовування, збереження та відтворення матеріалу, а такожі активністю мнемічних процесів в цілому.

1.2 Особливості мнемічної діяльності в студентському віці

Юнацький вік є важливим етапом, на якому відбувається становлення особистості майбутнього фахівця, формування його світогляду, досягнення першої сходинки професійної та особистісної зрілості.

Дж. Брунер вважає, що в юнацькому віці для розвитку мнемічної діяльності важливим є осмислення та усвідомлення принципів і законів

матеріалу, що запам'ятовується. Саме тоді матеріал зберігається надовго і може бути практично використаний [43].

Науковці стверджують, що мнемічні процеси в юнацькому віці функціонують на базі вербальних і образних символів, які є моделями досвіду, що зберігається у свідомості людини. При досягненні зрілого віку, основну роль у мнемічних процесах людини бере на себе вербальна символізація. Оскільки в юнацькому віці когнітивні процеси працюють крізь призму абстрактно-понятійного мислення, останнє і визначає природу символізації. Здатність людини до символізації сприяє процесу навчання. Вербальна символізація стає домінуючим типом символізації на етапі юнацького віку. Символи, які зберігаються в пам'яті, дають можливість когнітивному апарату здійснювати моделювання поведінки, мисленнєву чи когнітивну репетицію [41].

З віком робота мисленнєвих механізмів ускладнюється внаслідок появи в юнацькому віці нових рівнів розвитку мислення. В цей час відбувається якісна трансформація усієї структури мисленнєво-пізнавального апарату з дуалістичного способу опрацювання зовнішньої інформації до релятивістського або множинного способу. Відповідно розвиваючись, на думку А. Жовнірука, мисленнєві процеси, які значною мірою визначають мнемічну діяльність в юнацькому віці, сприяють збагаченню її інструментарію та розширюють межі світосприйняття крізь призму вже якісно інших інтелектуальних операцій [10, с. 36].

У. Шайі стверджує, що ознакою процесів запам'ятовування в юнацькому віці є наявність гнучких механізмів мислення, що проявляється у використанні когнітивних якостей для вирішення різноманітних життєвих завдань. В юності в людини формуються більш складні когнітивні структури для розуміння і пояснення світу, ніж у дитинстві чи підлітковому віці. В юнацькому віці інтелектуальні якості людина використовує переважно з метою здобуття професії, вибору стилю життя, та користується мисленням на рівні формальних операцій, що є досягненням періоду юності [45].

На думку А. Жовнірука, головною рисою мнемічної діяльності в юнацькому віці є її довільний характер, за якого юнаки переважно свідомо ставляться до процесу запам'ятовування, ставлячи перед собою певну мету – завдання. Під впливом свідомого оволодіння людиною новими формами смислової організації поведінки, професійною діяльністю, розвитком багаторівневої організації складних форм психіки відбувається перебудова первинних ритмічних структур діяльності та поведінки людини. У процесі пізнавального розвитку відбувається підвищення продуктивності мнемічної функції вербального характеру й набуття мнемічною діяльністю інтегративного характеру [10, с. 40-42].

Н. Доброштан та О. Куліш вважають, що в юнацькому віці розвиток пам'яті тісно пов'язаний із мисленням і набуває найвищого рівня, але потік інформації, яку необхідно засвоїти, зростає набагато швидше. Частково цю розбіжність можна подолати шляхом структурування інформації: складати план, реферувати, вести конспекти та проводити дослідження на професійному рівні [8].

М. Дмитрієва та Л. Бондаренко, провівши дослідження пам'яті осіб юнацького віку, встановили певні тенденції, за яких довільне запам'ятовування переважає над мимовільним, логічне запам'ятовування використовується за допомогою різних мнемічних практик. Діяльність юнаків та юнок стає довільнішою та осмисленішою, і характеризується оволодінням ними прийомами і способами запам'ятовування, прийомами довільного відтворення, прийомами самоконтролю результатів запам'ятовування, а також функціонуванням мети пам'яті. У них значно збільшується швидкість запам'ятовування, зростає значення образної пам'яті, переважає комбінований тип запам'ятовування (моторно-слуховий і зоровий) [7].

І. Прокопенко вважає, що в юнацькому віці розвивається здатність людини мислити гіпотетико-дедуктивно, що припускає активне використання символів і понять для регуляції процесу й результатів пізнавальної діяльності. Провідну роль в цей період починає відігравати символічна пам'ять, що домінує

в більшості дорослих людей. За умови, коли майбутня професія належить до сфер «людина-художній образ», «людина-природа» і містить виражений творчий компонент, образна пам'ять юнаків та юнок стає домінуючою [28, с. 287].

Таким чином, можемо зробити висновки, що мнемічна діяльність в юнацькому віці характеризується такими особливостями:

- саморегулюючою формою запам'ятовування;
- прогностичною спрямованістю;
- інтегративним характером;
- зростанням швидкості та обсягу запам'ятовування;
- опосередкованістю запам'ятовування;
- використанням можливостей керування мнемічними процесами;
- довільним характером запам'ятовування;
- розвитком вербально-логічних форм запам'ятовування;
- застосуванням смислових та раціональних способів запам'ятовування;
- логічною природою запам'ятовування;
- поступовим переходом від репродуктивних форм запам'ятовування до реконструктивних;
- перетворенням дуалістичного на релятивістський метод опрацювання інформації.

1.3 Мнемотехніки як прийоми розвитку пам'яті студентської молоді

У сучасному тлумачному психологічному словнику *мнемоніка* (мнемотехніка) (від грец. *mnemonikon* – мистецтво запам'ятовування) розглядається як «... система різних прийомів, які полегшують запам'ятовування та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій» [35, с. 255].

Для підвищення ефективності запам'ятовування використання штучних прийомів мнемоніки має лише другорядне та допоміжне значення, тому що основною опорою запам'ятовування є не штучні, а логічні, осмислені зв'язки як всередині того, що запам'ятовується, так і між матеріалом, що запам'ятовується, і чимось вже відомим [35, с. 255].

Як зазначає Г. Чепурний, сучасна мнемотехніка є ефективним способом тренування уваги і мислення людини, а також є гімнастикою для її мозку. Мнемотехніка допомагає у засвоєнні інформації, розвитку творчого, логічного й образного мислення, формує навички самонавчання та підвищує впевненість людини у власних силах [37, с. 18].

Досліджуючи можливості використання прийомів і методів мнемотехніки на логопедичних заняттях, В. Старостенко з'ясувала, що мнемотехніка, з одного боку, виступає дієвим методом пізнання, а з іншого – є програмою для сприйняття, осмислення та аналізу нових явищ. Також дослідниця встановила, що застосування мнемотехнічних методів і прийомів сприяє розвитку немовленнєвих процесів дітей: уваги, пам'яті, мислення. Логопедичні заняття, при цьому, стають більш емоційними із використанням яскравої наочності, що дозволяє дітям міцно запам'ятовувати інформацію, з інтересом оволодівати навчальним матеріалом. У них посилюється зацікавленість, з'являється задоволеність результатами своєї праці, що позитивно позначається на результативності корекційної роботи [31].

На думку А. Дюсембіної, особливістю мнемотехніки є те, що коли дитина у своїй уяві поєднує декілька зорових образів, то мозок фіксує цей взаємозв'язок. Надалі, при пригадуванні хоча б одного з цих образів, мозок відтворює всі раніше поєднані образи. Тому спочатку дитині пропонують готову мнемотаблицю, а далі дитині потрібно самостійно підібрати картинку до слова чи словосполучення [9].

О. Білаш вважає, що мнемотехніку слід використовувати на всіх етапах корекційної роботи при формуванні правильної звуковимови дітей, оскільки методи та прийоми цієї технології є багатофункціональними. Саме технології

мнемотехніки допомагають дітям пригадати правильний артикуляційний уклад і звучання звука [1].

На підтвердження цієї думки, А. Чумаченко та Л. Гавриліна стверджують, що кількість символів залежить від індивідуальних здібностей самої дитини і від етапу роботи з нею. Так, вони виділили наступні етапи роботи з дітьми з використанням мнемотаблиць:

I етап – демонстрування дітям схеми за певною темою та пояснення змісту умовних позначень;

II етап – надання дітям зразку опису за певною темою;

III етап – самостійне складання дітьми описової розповіді за опорною схемою.

Також дослідники вважають, що мнемотаблиці тренують пам'ять, мову, мислення дітей і не вимагають застосування спеціальних умов [40].

На підтвердження думок попередніх дослідників, Х. Бобровська, О. Самсонова та Г. Чорна вважають, що серед технологій розвитку мовлення дітей особливу увагу заслуговує мнемотехніка, яка спрямована на розвиток їх мовленнєвої сфери та інших психічних процесів: пам'яті, уяви, логічного мислення. За допомогою мнемотехніки у дітей формуються вміння самостійної обробки інформації, вони оволодівають інтонаційними засобами виразності, розвивають здатність до діалогічного та монологічного мовлення, формують власну комунікативну компетентність [2].

Також дослідниці стверджують, що ефективному впровадженню мнемотехніки в освітній процес з метою розвитку мовлення дітей слід створити спеціальні педагогічні умови, до яких належать:

- формування довірливих стосунків між педагогом і дітьми;
- впровадження засобів мнемотехніки в ігровій формі;
- формування пізнавального інтересу дітей (застосування інформаційно-комп'ютерних технологій, наочності, аналогій, порівнянь тощо) [2, с. 180].

Охарактеризовані педагогічні умови, на думку Х. Бобровської, О. Самсонової та Г. Чорної, здатні забезпечити психологічний та емоційний

комфорт дитини, допомагають їй сприймати нові знання, підвищують впевненість у своїх можливостях [2, с. 180].

Розглядаючи проблеми формування основ мнемотехніки у сучасній початковій школі, А. Тизьо з'ясувала, що вчителі початкової школи досить часто не використовують мнемоніку у роботі з дітьми тому, що вони просто не знають мнемотехніки і те, наскільки володіння її прийомами важливе для молодшого шкільного віку. Виявилось, що ні в школі, ні в університеті спеціально не навчають прийомам мнемотехніки, а лише згадують під час вивчення певних тем окремих дисциплін. Тому для того, щоб дізнатись більше про мнемоніку, майбутнім фахівцям потрібно самостійно шукати інформацію. А. Тизьо зробила висновок, що одним із найважливіших завдань вчителя початкових класів є навчити дітей використовувати мнемонічні прийоми під час запам'ятовування навчального матеріалу [33].

Досить цікавими для нашого дослідження є наукові публікації В. Ковальської, в яких вона розкриває проблему використання мнемотехнік у професійній підготовці майбутніх фахівців. Дослідниця встановила, що мнемотехніки покращують процес запам'ятовування навчальної інформації студентами та сприяють зменшенню у них інформаційної напруги під час навчання. Узагальнюючи результати досліджень, В. Ковальська здійснила їх систематизацію, що дозволило їй обґрунтувати використання певного мнемотехнічного прийому для запам'ятовування навчального матеріалу студентами. Це стало передумовою розробки алгоритму застосування мнемотехнік у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Пропонований алгоритм містить конкретні етапи щодо його реалізації в освітньому процесі, а саме:

- 1) аналіз інформаційної основи професійної діяльності майбутніх фахівців;
- 2) утворення образу (асоціацій);
- 3) будування зв'язків (кодування інформації);
- 4) відтворення інформації;

- 5) співставлення відтвореної інформації з оригіналом;
- 6) повторення інформації в голос тричі;
- 7) активне повторення інформації через певний проміжок часу;
- 8) інформація, що запам'ятали [15].

Дослідниця зробила висновки про те, що розроблений алгоритм передбачає поетапне запам'ятовування інформації стосовно професійної діяльності фахівців, та включає в себе етапи вибору мнемотехнічного прийому і його реалізації в умовах освітнього процесу. На її думку, застосування цього алгоритму дозволить скоротити час на засвоєння навчального матеріалу, сприяти розвитку образної пам'яті та уміння студентів вчитися самостійно, забезпечить їх позитивну навчальну мотивацію та вплине на розвиток їх креативних здібностей [15].

Досліджуючи можливості впровадження в навчальний процес новітніх здоров'язберезувальних технологій, В. Мартинюк звернула увагу на мнемотехніку, яка допомагає ефективніше засвоювати інформацію, оптимізує розумову діяльність тих, хто навчається, а також запобігає їх інформаційному перенасиченню. На її думку, використання прийомів мнемотехніки дає змогу учням та студентам осмислено запам'ятовувати навчальний матеріал та з легкістю його відтворювати через певний час. Також використання прийомів мнемотехніки збільшує обсяг і точність інформації, що запам'ятовується, сприяє розвитку уваги, уяви, сприймання тощо.

В. Мартинюк упевнена в тому, що застосування мнемотехнічних прийомів допомагає не лише знизити тривожність і напруженість у стресових ситуаціях, але й ефективно засвоювати інформацію, покращувати розумові здібності та підвищувати працездатність учнів і студентів в умовах навчальної діяльності [20].

Н. Рибалка розглядає можливості застосування мнемотехніки на студентських заняттях з німецької мови і вважає, що одним з основних завдань є розширення словникового запасу студентів. Мнемонічні прийоми, на її думку, дуже корисні для покращення запам'ятовування і згадування лексики, оскільки

мнемотехніка базується на візуалізації, трансформації, фантазії, асоціації, логіці, емоціях, локалізації, та дозволяє використовувати різні способи запам'ятовування матеріалу:

- візуальний (з опорою на друкований текст);
- аудитивний (з опорою на лунаючий текст);
- мовленнєвий (повторюючи вголос);
- асоціативно-образний (з опорою на предмет або уявний образ предмета);
- комбінований (з опорою на текст, малюнок і фонограму);
- ритмічний (з музикою, жестами, рухами тощо);
- емоційний (голосно і тихо, весело і сумно тощо).

Мнемонічні прийоми виконують допоміжну функцію на заняттях, тому краще їх використовувати в процесі контекстуального вивчення лексики, і вибір їх залежить від рівня знань студентів [29].

Отже, підводячи підсумки, ми погоджуємося з думкою В. Ковальської, що прийоми мнемотехніки покращують процес запам'ятовування студентами навчальної інформації та сприяють зменшенню у них інформаційної напруги під час навчання. Завдяки мнемотехніці майбутні фахівці можуть розвивати свою образну пам'ять, креативні здібності, уміння самостійно навчатися. Використання мнемотехнік сприяє скороченню часу на засвоєння навчального матеріалу, що впливає на формування позитивної навчальної мотивації студентів.

Висновки до розділу

Таким чином, розгляд теоретичних аспектів феномену мнемічної діяльності в студентському віці показав, що в цей віковий період важливим є становлення особистості майбутнього фахівця і його підготовка в закладах освіти. Тому для запам'ятовування величезного обсягу навчального матеріалу, його збереженню та подальшому практичному використанню важливо

використовувати сучасні технології і прийоми, серед яких особливе місце займає мнемоніка (мнемотехніка), що розглядається науковцями як система різних прийомів, які полегшують запам'ятовування та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій.

У свою чергу, мнемічна діяльність є комплексним системним психічним утворенням, яке забезпечує активне, осмислене, цілеспрямоване запам'ятовування, збереження й відтворення інформації за допомогою використання системи спеціальних операцій, які спрямовуються мнемічною ціллю чи мнемічним завданням, поставленими перед особою.

Головною рисою мнемічної діяльності в студентському віці є її довільний характер, за якого юнаки та дівчата свідомо ставляться до процесу запам'ятовування. Під впливом свідомого оволодіння ними новими формами смислової організації поведінки, професійною діяльністю, розвитком багаторівневої організації складних форм психіки відбувається перебудова первинних ритмічних структур їх діяльності та поведінки. У процесі пізнавального розвитку відбувається підвищення продуктивності мнемічної функції вербального характеру та набуття мнемічною діяльністю інтегративного характеру.

Нами з'ясовано, що прийоми мнемотехніки покращують процес запам'ятовування студентами навчальної інформації та сприяють зменшенню у них інформаційної напруги під час навчання. Завдяки мнемотехніці майбутні фахівці можуть розвивати свою образну пам'ять, креативні здібності, уміння самостійно навчатися, що позитивно впливає на формування їх навчальної мотивації.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МНЕМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

2.1 Методика проведення емпіричного дослідження та аналіз його результатів

З урахуванням визначених нами особливостей розвитку мнемічної діяльності в студентському віці, ми обрали наступні психодіагностичні методики для проведення емпіричного дослідження:

1. Методика «Запам'ятай 10 слів» (варіант тесту З. Істоміної) для вивчення особливостей розвитку слухової та вербальної пам'яті досліджуваних.

2. Методика «Оперативна пам'ять» для діагностики рівнів розвитку оперативної пам'яті студентів.

3. Методика запам'ятовування різного матеріалу з використанням різних видів опосередковування О. Леонтьєва для дослідження особливостей логічного або опосередкованого запам'ятовування студентів.

4. Методика «Визначення домінуючого типу пам'яті» для діагностики рівнів розвитку слухової, зорової та моторно-слухової пам'яті досліджуваних.

В емпіричному дослідженні взяли участь 40 студентів соціономічних спеціальностей Хмельницького національного університету: 13 студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» та 27 студентів першого курсу спеціальності «Психологія».

Методика «Запам'ятай 10 слів» (варіант тесту З. Істоміної) була використана у нашому дослідженні першою. Метою її застосування стала діагностика особливостей розвитку слухової та вербальної пам'яті досліджуваних.

Матеріал методики: 10 слів, не пов'язаних між собою за змістом.

Інструкція до методики: «Після того як експериментатор голосно і виразно прочитав слово, слід зробити паузу на 1- 2 секунди і лише після неї

вимовити наступне слово, і так далі. Після проведення дослідження результати спостережень можуть допомогти досліднику проаналізувати, що перешкоджало, а що допомагало досліджуваному під час запам'ятовування слів» [27, с. 84-85].

Результати застосування методики «Запам'ятай 10 слів» (варіант тесту 3. Істоміної) серед 13 студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» є наступними : 23% досліджуваних показали високий рівень розвитку слухової та вербальної пам'яті; 38,5% – середній і 38,5% – низький рівень розвитку слухової та вербальної пам'яті (рисунок 2.1).

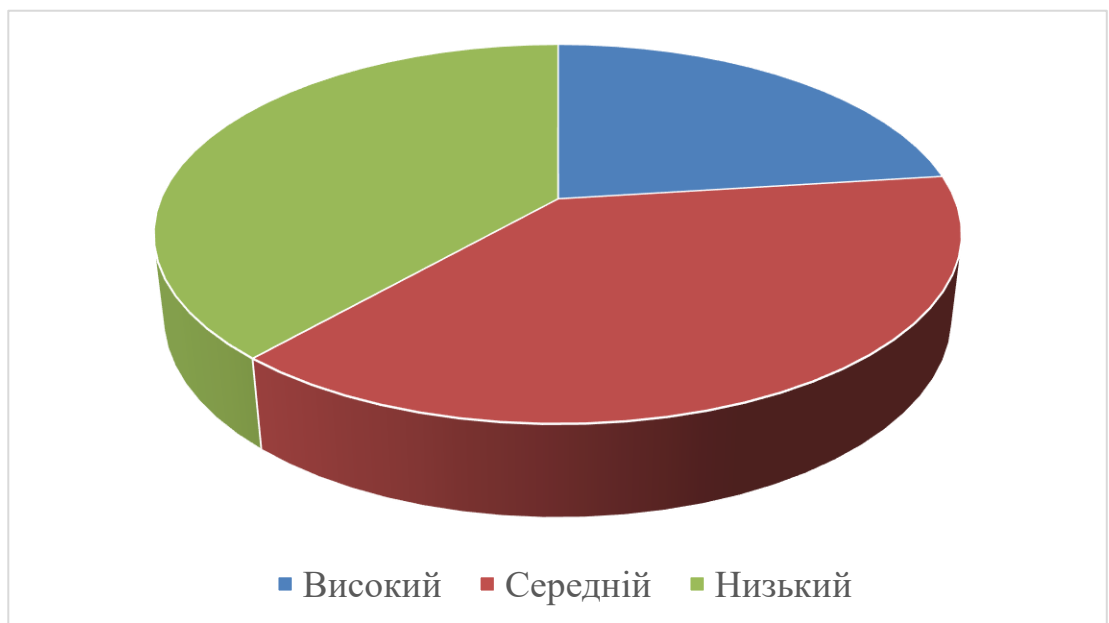

Рисунок 2.1 – Результати застосування методики «Запам'ятай 10 слів» (варіант тесту 3. Істоміної) серед студентів спеціальності «Соціальна робота»

Як видно з даного рисунку, у майбутніх соціальних працівників переважають середні та низькі рівні розвитку слухової та вербальної пам'яті.

Результати застосування методики «Запам'ятай 10 слів» (варіант тесту 3. Істоміної) серед 27 студентів першого курсу спеціальності «Психологія» представлені на рисунку 2.2.

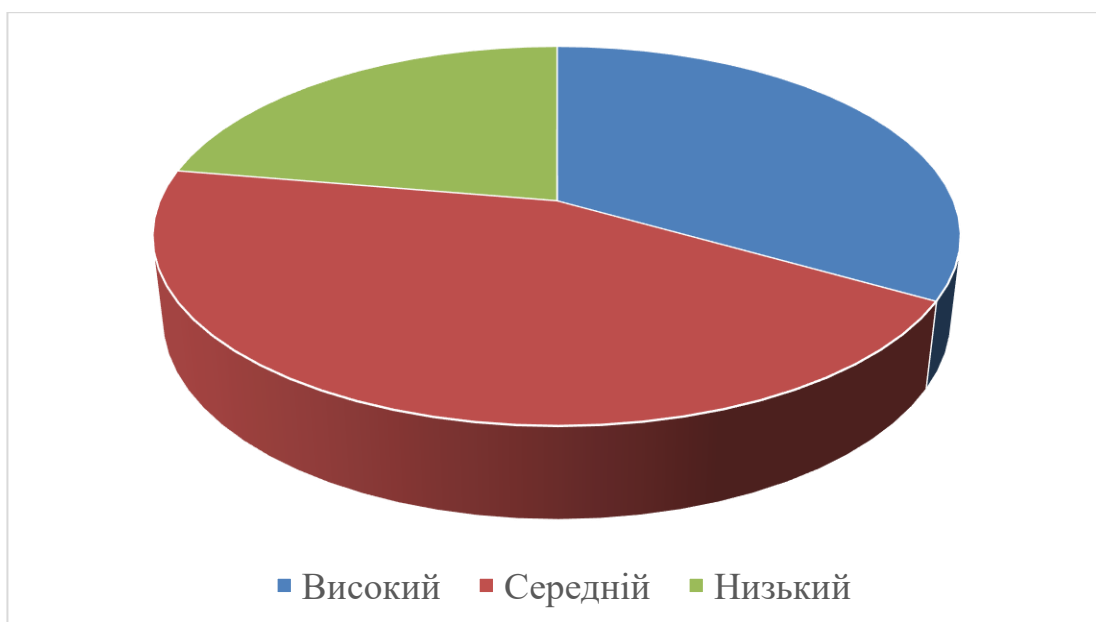

Рисунок 2.2 – Результати застосування методики «Запам’ятай 10 слів» (варіант тесту 3. Істоміної) серед студентів спеціальності «Психологія»

З рисунку 2.2 видно, що у майбутніх психологів переважають середній (44,4%) та високий (33,3%) рівні розвитку слухової та вербальної пам’яті. Ці показники є дещо кращими, ніж у майбутніх соціальних працівників.

Методика «Оперативна пам’ять» була застосована з метою вивчення оперативної пам’яті студентів-соціологів. Зміст завдань полягає в пред’явленні на слух п’яти цифр, з яких потрібно додавати кожен попередню до наступної, записуючи отримані суми в реєстраційний бланк. Сума двох чисел не повинна перевищувати 9. У контрольному завданні досліджуваним зачитуються 10 рядів по 5 цифр (3 секунди на зачитування 5 цифр і 7 секунд на запис результатів). Запис відповідей ведеться стовпчиком [16, с. 200].

Результати проведеної методики «Оперативна пам’ять» серед 13 студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» відображені на рисунку 2.3.

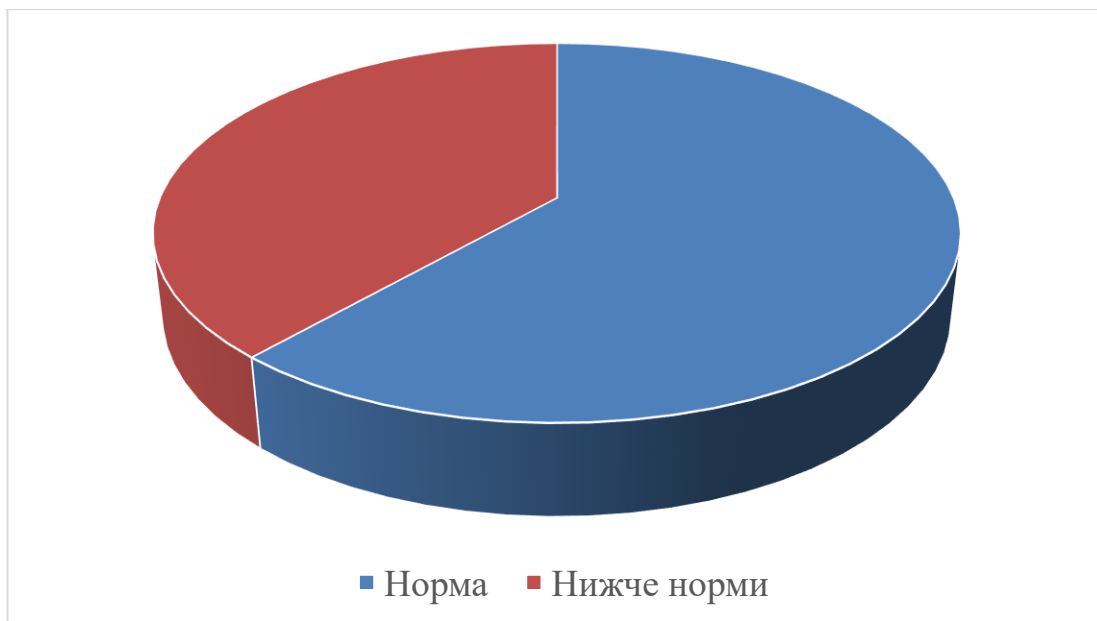

Рисунок 2.3 – Результати застосування методики «Оперативна пам'ять» серед студентів спеціальності «Соціальна робота»

Як видно з рисунку 2.3, у 61,5% майбутніх соціальних працівників рівень розвитку оперативної пам'яті є в межах норми, а в 38,5% досліджуваних цей рівень є нижчим за норму.

Характеристика результатів проведеної методики «Оперативна пам'ять» серед 27 студентів першого курсу спеціальності «Психологія» представлена на рисунку 2.4.

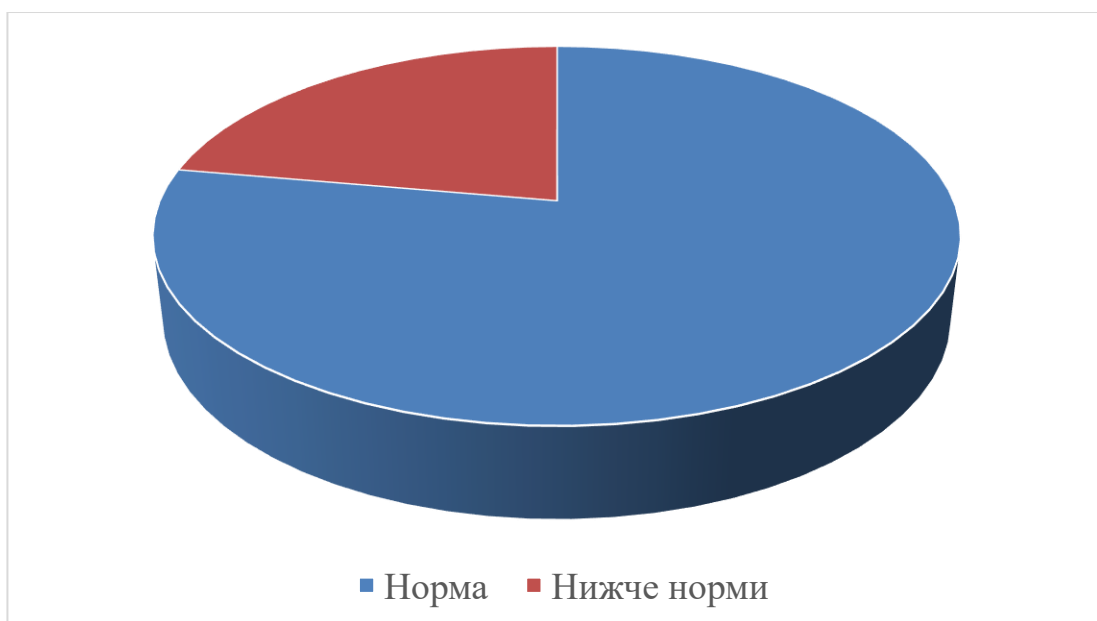

Рисунок 2.4 – Результати застосування методики «Оперативна пам'ять» серед студентів спеціальності «Психологія»

Дані, наведені на рисунку 2.4 свідчать, що у майбутніх психологів також рівень розвитку оперативної пам'яті є в межах норми (77,8%). У 22,2% досліджуваних цей рівень є нижчим за норму.

Таким чином, можемо стверджувати, що студенти-соціономісти добре володіють своєю оперативною пам'ятю для збереження поточної інформації, необхідної для виконання певних дій.

Методику запам'ятовування різного матеріалу з використанням різних видів опосередковування О. Леонт'єва ми використали для дослідження логічного або опосередкованого запам'ятовування студентів-соціономістів.

Методика складається з чотирьох серій:

1 серія полягала у наданні досліджуваним 10 беззмістовних складів;

2 серія має на меті пред'явлення досліджуваним 15 слів для запам'ятовування;

3 серія також передбачає надання досліджуваному 15 слів і пропозиції користуватися для запам'ятовування колекцією з 29 картинок, які розташовуються перед ним на столі на початку експерименту;

4 серія відрізняється від третьої більшою складністю як словесного ряду, так і підбором картинок, розрахованих на складніші форми зв'язку їх із матеріалом, що запам'ятовується [32].

Застосування *Методики запам'ятовування різного матеріалу з використанням різних видів опосередковування О. Леонт'єва* дало наступні результати (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Результати дослідження логічного (опосередкованого) запам'ятовування студентів-соціономістів

Група досліджуваних	1 серія	2 серія	3 серія	4 серія
Майбутні соціальні працівники	3,9 %	9,6 %	9,5 %	9,6 %
Студенти-психологи	5,8 %	12,6 %	10,8 %	10,8 %

Таким чином, можемо зробити висновок, що логічне або опосередковане запам'ятовування у студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» є менш продуктивним у порівнянні зі студентами першого курсу спеціальності «Психологія».

Показники опосередкованого запам'ятовування (у 2 серії дослідження) у всіх групах досліджуваних вищі, ніж показники безпосереднього запам'ятовування, що може свідчити про те, що картинки як стимул-засоби допомагають кращому запам'ятовуванню матеріалу. У майбутніх соціальних працівників показники опосередкованого запам'ятовування дещо нижчі за показники студентів-психологів, що можна пояснити більшою складністю формування асоціативних зв'язків між словом для запам'ятовування і пропонованими картинками, а також низькою довільністю когнітивних процесів (особливо, уваги і пам'яті).

Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що опосередковане запам'ятовування у студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» є менш продуктивним у порівнянні з їхніми ровесниками зі спеціальності «Психологія». Опосередковане запам'ятовування (3 та 4 серії дослідження) у всіх груп досліджуваних відрізняється меншою продуктивністю у порівнянні з результатами 2 серії.

Наступна методика «Визначення домінуючого типу пам'яті» має на меті виявлення переважаючого типу пам'яті студентів соціономічних спеціальностей методом відтворення слів, сприйнятих різними аналізаторами.

Необхідний матеріал: чотири ряди слів, записаних на окремих картках:

1 ряд слів для запам'ятовування на слух (дирижабль, лампа, яблуко, олівець, гроза, качка, обруч, млин, папуга, листок);

2 ряд для запам'ятовування при зоровому сприйнятті (літак, чайник, метелик, ноги, хомут, колода, свічка, тачка, журнал, малина);

3 ряд для запам'ятовування при моторно-слуховому сприйнятті (пароплав, собака, парта, чоботи, сковорідка, калач, гай, гриб, жарт, комір);

4 ряд для запам'ятовування при комбінованому сприйнятті (вовк, діжка, ковзани, самовар, пилка, весло, загадка, каптан, прогулянка, книга).

Хід виконання завдання:

I етап. Експериментатор зачитує досліджуваному вголос перший ряд слів, а досліджуваний записує слова, які запам'ятав. Далі перерва – 10 хвилин.

II етап. Експериментатор показує досліджуваному слова другого ряду, які він повинен записати по пам'яті. Далі перерва – 10 хвилин.

III етап. Експериментатор читає вголос слова третього ряду, а досліджуваний пошепки повторює кожне з них і «малює» у повітрі, після чого записує їх на аркуші паперу. Далі перерва – 10 хвилин.

IV етап. Експериментатор показує досліджуваному слова четвертого ряду і читає їх уголос. Досліджуваний повторює кожне слово пошепки, «малюючи» в повітрі, а потім записує на аркуші паперу запам'ятовані слова [26].

Результати застосування цієї методики серед 13 студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» виявились такими: 23,1% осіб показали високий рівень розвитку комбінованої пам'яті; 30,75% – високий рівень розвитку зорової пам'яті; 30,75% – високий рівень розвитку слухової пам'яті; 15,4% мають високий рівень розвитку моторно-слухової пам'яті (рисунок 2.5).

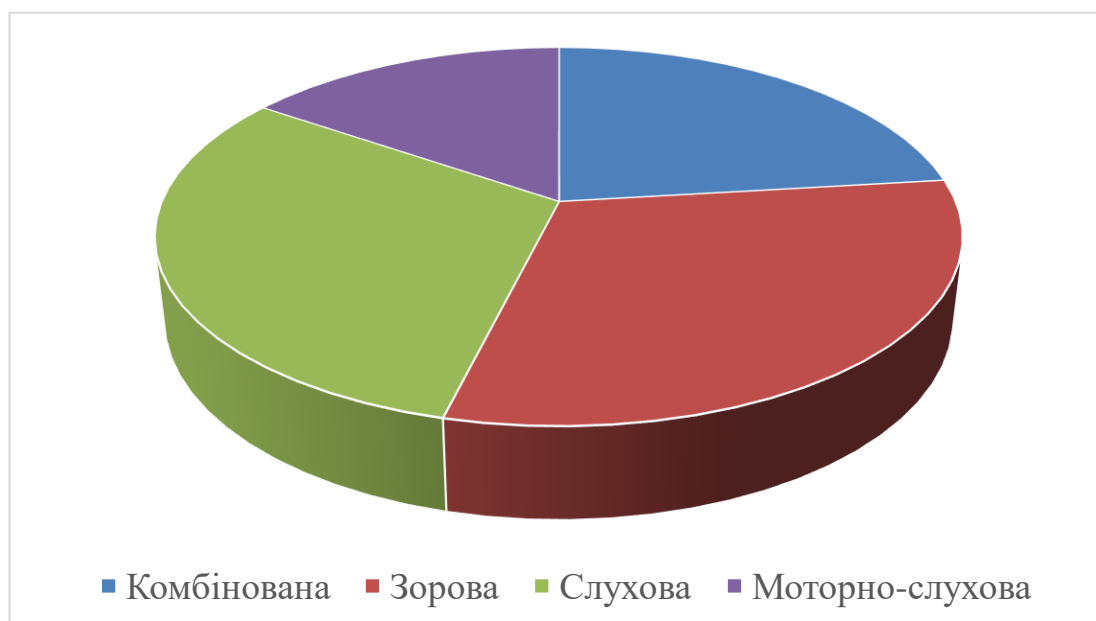

Рисунок 2.5 – Результати проведеної методики «Визначення домінуючого типу пам'яті» серед студентів спеціальності «Соціальна робота»

Результати застосування методики «Визначення домінуючого типу пам'яті» серед 27 студентів першого курсу спеціальності «Психологія» представлені на рисунку 2.6.

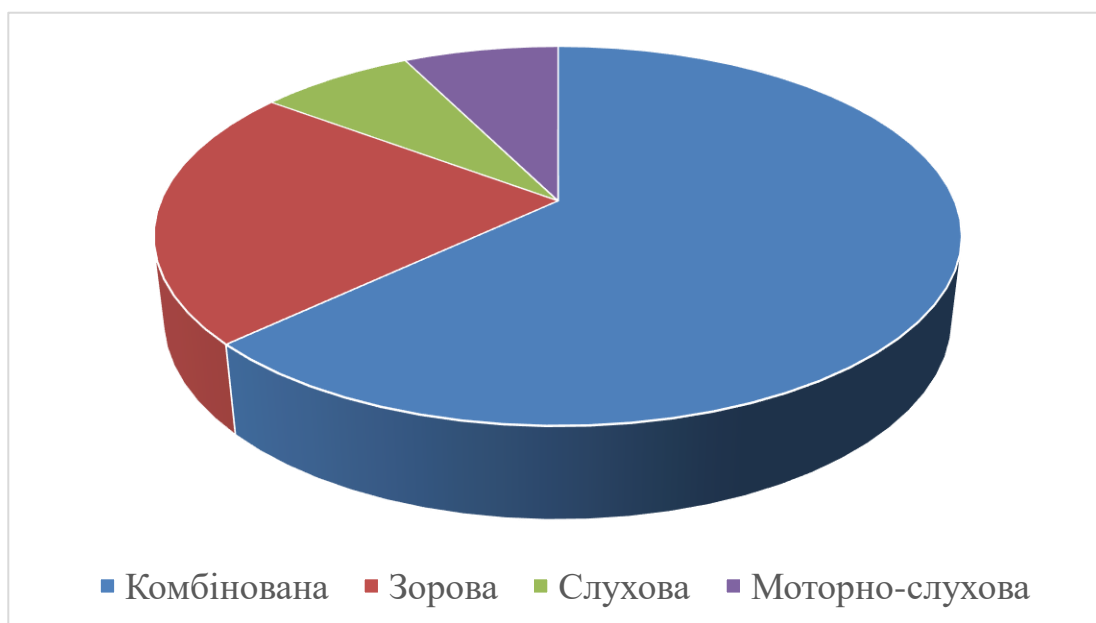

Рисунок 2.6 – Результати проведеної методики «Визначення домінуючого типу пам'яті» серед студентів спеціальності «Психологія»

Як видно з рисунку 2.6, результати проведеної методики «Визначення домінуючого типу пам'яті» серед студентів спеціальності «Психологія» виявились такими: 63% досліджуваних показали високий рівень розвитку всіх видів пам'яті (комбінована пам'ять); 22,2% – високий рівень розвитку зорової пам'яті; 7,4% – високий рівень розвитку слухової пам'яті; 7,4% – високий рівень розвитку моторно-слухової пам'яті.

Тому, як бачимо, у студентів-соціологів переважає комбінований тип пам'яті – зоровий, слуховий, руховий, що є характерним для більшості людей.

Таким чином, підсумовуючи результати проведеного емпіричного дослідження за усіма використаними психодіагностичними методиками можемо зробити висновок, що у студентів-психологів, на відміну від їхніх ровесників зі спеціальності «Соціальна робота» розвиток мнемічної діяльності є значно кращим: у них добре розвинена слухова, вербальна, оперативна пам'ять; вони краще запам'ятовують навчальний матеріал, що спричинено високою довільністю когнітивних процесів (особливо, уваги і пам'яті). Проте що

стосується домінуючого типу пам'яті, то в обидвох групах досліджуваних він є комбінованим, тобто поєднує в собі зорову, слухову та рухову пам'ять.

Враховуючи усі результати проведених методик, вважаємо за необхідне розробити практичні поради викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-соціологів.

2.2 Практичні поради викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-соціологів

Питання використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності дітей різного віку, в тому числі й студентів, розглянуті в працях таких науковців, як: О. Білаш, В. Венди, А. Дюсембіної, В. Ковальської, Н. Рибалки, П. Сандерсона, Г. Чепурного та інших.

Так, на думку А. Дюсембіної, використання мнемотехнічних методів та прийомів у навчальній діяльності здійснює позитивний вплив на розвиток уваги, пам'яті і мислення учнів. Заняття стають більш емоційно забарвленими та допомагають учням міцно запам'ятовувати інформацію, з інтересом оволодівати навчальним матеріалом. У них значно посилюється почуття відповідальності, з'являється задоволеність навчальними результатами, удосконалюються усі психічні процеси. Завдяки мнемотехнічним прийомам учні навчаються шукати інформацію, порівнювати, складати внутрішній план розумових дій тощо [9].

У навчальній діяльності А. Дюсембіна пропонує використовувати такі мнемотехнічні прийоми, як мнемотаблиці та колажі. Що стосується *мнемотаблиць*, то дослідниця стверджує, що спершу учневі пропонується готова мнемотаблиця, а надалі його включають в процес створення схеми: спочатку із запропонованих зображень, потім завдання ускладнюються і учню пропонують самостійно підібрати картинку до слова чи словосполучення. У цьому процесі, на думку А. Дюсембіної, слід використовувати наочні образи у

вигляді малюнків, схем, символів, тобто ті наочні сигнали, що допоможуть учневі створити мнемотаблицю.

Також дослідниця зауважує, що навчальні заняття з використанням мнемотаблиць варто проводити *поетапно*:

На першому етапі слід демонструвати учням схеми за певною темою та пояснювати зміст умовних позначень;

На другому етапі треба надати дітям зразки опису за певною темою;

На третьому етапі відбувається самостійне складання учнями описової розповіді за опорною схемою.

З огляду на те, що робота з мнемотаблицями проходить як цікава гра, вони також добре тренують пам'ять, мову, мислення тих, хто навчається. Крім цього, застосування мнемотаблиць не вимагає спеціальних умов.

Наступний прийом мнемотехніки, який пропонує використовувати на навчальних заняттях в роботі з дітьми А. Дюсембіна – це *колаж*, як один із способів мнемотехніки для подання інформації.

Саме слово «колаж» у перекладі з французької мови означає «наклеювання». Колаж – це аркуш картону, на якому наклеєні або намальовані малюнки, які повинні бути різними за змістом та розмірами.

Метою використання колажів на навчальних заняттях є запам'ятати якомога більше назв зображених предметів. Спосіб створення колажів цікавий як школярам, так і студентам, тому що не лише легко засвоюється, але й дає змогу відтворити на одному аркуші весь сюжет того, про що дитина розповідатиме [9].

Що стосується використання мнемотехнік у підготовці майбутніх фахівців, то на думку В. Ковальської, мнемотехніка створює умови для розвитку таких психічних процесів студентів, як увага, пам'ять, образне мислення. Завдяки застосуванню мнемотехнічних прийомів відбувається формування в студентів навичок сприйняття, використання та поширення інформації, розвиток їх уміння перетворювати абстрактні символи в образи, а також удосконалюючи їх зв'язне мовлення, словниковий запас [15].

До мнемотехнічних прийомів, які можуть бути використані у підготовці майбутніх спеціалістів, В. Ковальська пропонує віднести наступні:

1. Прийом «Ланцюжок» є одним із базових прийомів для запам'ятовування значної кількості інформації. Його базою є уявлення яскравого образу, який у подальшому пов'язується з наступним образом. Такі образи зв'язуються в асоціації попарно, при цьому розміри образів повинні бути приблизно однаковими.

2. Прийом «Символізації» слід використовувати для запам'ятовування абстрактних понять, які не мають певного образного значення, водночас одне і те ж слово може бути по-різному складено символами.

3. Прийом «Ключових слів» полягає у тому, що в кожній фразі може бути позначено одне чи два ключових слова, пригадавши які згадуєш і всю фразу. А для абзацу виділяється ключова фраза, за допомогою якої можна легко згадати весь абзац.

4. Прийом «Стиснення інформації» використовується для кодування в зорові образи коротких текстових уривків, при цьому текст відтворюється за допомогою пригадування картинок.

5. Прийом «Виділення частин образу» передбачає те, що кожен предмет складається з частин і зв'язки між частинами автоматично фіксуються мозком.

6. Прийом «Трансформація» полягає у тому, що елементи інформації, які треба запам'ятати, подумки слід перетворити на інші за значенням та образом для того, щоб полегшити процес запам'ятовування.

7. Прийом «Першої букви» передбачає створення асоціативного зв'язку між першими буквами слів, які запам'ятовуються, та першими буквами слів нового речення.

8. Прийом «Візуалізація» полягає у тому, що для посилення запам'ятовування уявляється фізичний вплив подій, явищ та об'єктів на органи відчуття, що створює умови реальності цієї події.

9. Прийом «Ознака» є прийомом, що має на меті для покращення засвоєння інформації елементам, які запам'ятовуються, додатково надавати певні риси, властивості та якості.

10. Прийом «Промовляння і промальовування» використовується для запам'ятовування інформації, яку необхідно закріпити в пам'яті на рефлекторному рівні пригадування. При цьому слід користуватися уявним промовлянням та уявним промальовуванням.

11. Прийом «Чотирьох ступеневий» передбачає виділення основних думок, уважне читання тексту з виокремленням подробиць, перегляд тексту в зворотному напрямі з повторенням основних думок, відтворення всього тексту по пам'яті.

12. Прийом «Повторення з повним розшифруванням» слід використовувати на етапі закріплення в мозку інформації, яку запам'ятали у вигляді асоціацій.

В. Ковальська визначила конкретний інструментарій мнемотехнік, який варто застосовувати при підготовці майбутніх фахівців, та детально описала алгоритм його використання. Так, вона вважає, що для запам'ятовування базових понять професійної діяльності доцільно застосовувати прийом «Стиснення інформації», оскільки ці поняття можна закодувати в зорові образи та відтворювати за допомогою картинок.

Запам'ятовування чималої кількості розрахунків, формул варто здійснювати за допомогою прийому «Трансформація», який дозволяє перетворювати ці елементи на інші, легші для запам'ятовування.

Для запам'ятовування специфічної термінології ефективними будуть прийоми «Символізація» та «Утворення слова зі складів», що дозволяє точно запам'ятовувати всі буквосполучення, оскільки будь-який склад слова можна добудувати до осмисленого слова.

Легшому запам'ятовуванню технологій реалізації професійної діяльності сприяє використання таких мнемотехнічних прийомів, як: «Ланцюжок», «Ключові слова», «Ознака», «Візуалізація». Так, прийом «Ланцюжок»

допомагає виокремлювати образи, що відображають етапи технології реалізації діяльності, які надалі з'єднуються послідовними асоціативними зв'язками.

Приєм «Ключових слів» передбачає виділення в технологіях ключових слів, кількість яких залежить від кількості етапів реалізації цієї технології. Приєм «Ознака» використовується для засвоєння інформації, якій додатково надаються певні риси, властивості та якості. А за допомогою прийому «Візуалізація» технології професійної діяльності запам'ятовуються шляхом уявлення впливу їх на органи чуття, що зумовлює високу концентрацію уваги.

Дослідниця стверджує, що реалізація запропонованого алгоритму запам'ятовування навчальної інформації дозволить студентам значно скоротити час на її засвоєння й допоможе їм вчитися самостійно та ефективно, формуючи у них позитивну навчальну мотивацію та креативні здібності [15].

В. Старостенко вважає, що використовуючи у своїй роботі мнемотехніку, викладачі ЗВО здатні не лише навчати студентів добувати інформацію, порівнювати її, складати чіткий внутрішній план розумових дій, але й здійснюють цілеспрямований позитивний вплив на розвиток уваги, пам'яті, мислення студентів. Навчальні заняття стають більш емоційно забарвленими із використанням мнемотехніки, дозволяють студентам міцно запам'ятовувати інформацію, допомагають з інтересом оволодівати навчальним матеріалом. У них посилюється зацікавленість і відповідальність, з'являється задоволеність результатами своєї праці, удосконалюються такі психічні процеси, як пам'ять, увага, мислення, що в цілому позитивно позначається на результативності навчальної діяльності [31].

Дослідниця стверджує, що слід використовувати мнемотехніку, а саме метод «Перетворення», прийом послідовних асоціацій, що дає змогу складати мнемодоріжки. Спочатку треба показати студентам дві картинки зі звуком, який автоматизується, і запропонувати їх запам'ятати. Для цього вони повинні об'єднати їх в єдину асоціативну картину, тобто скласти речення з цими словами. Важливо відзначити, що студенти самі повинні придумати асоціації, тільки в цьому випадку вони зможуть відтворити образ, причому зв'язок може

бути досить безглуздим, до прикладу, прийом «Комік», при якому для підсилення запам'ятовування інформації створюються смішні та кумедні образи та сюжети.

При складанні речень, вивченні та запам'ятовуванні великих частин тексту у студентів можуть виникати труднощі. Значно полегшують ці процеси такі мнемотехнічні прийоми, як «Піктограма», «Трансформація», «Матриця» тощо. Суть їх полягає в тому, що на кожне слово або словосполучення добирається картинка – зображення таким чином, щоб весь текст замальовувався графічно – складається мнемотаблиця. Після цього студент по пам'яті, використовуючи графічне зображення, описує предмет, складає речення чи відтворює текст повністю.

Слід зазначити, що на кожне слово тексту потрібно підібрати відповідне предметне зображення. Послідовність «читання» малюнків вказується стрілками. Прийменники представлені умовними позначками, а саме: квадратами, кружечками, стрілками. В результаті використання таких позначок у мнемотаблицях студенти навчатимуться розуміти і розрізняти за значенням найпоширеніші у мовленні прийменниково-відмінкові конструкції [31].

В. Мартинюк вважає, що застосування мнемотехніки у навчальній діяльності здобувачів освіти значно покращує показники обсягу та точності запам'ятовування, а також сприяє розвитку у них таких психічних процесів, як увага, уява, сприймання тощо. Використання мнемотехнічних прийомів на навчальних заняттях допомагає студентам знизити тривожність і напруженість у стресових ситуаціях, сформувати навички ефективного засвоєння інформації, що дає змогу покращити розумові здібності особистості, оптимізувати її інтелектуальну сферу, а також підвищити працездатність в умовах навчання в закладі вищої освіти [20].

На думку Н. Рибалки, однією з основних проблем сучасної вищої освіти є недостатній словниковий запас здобувачів освіти, що викликає у них почуття невпевненості і, зокрема, небажання говорити іноземною мовою. Тому одним з основних завдань на навчальних заняттях є розширення словникового запасу

студентів. Для цього викладачі іноземної мови мають спробувати використовувати мнемотехнічні прийоми, оскільки вони дуже корисні для покращення запам'ятовування і згадування необхідної інформації. Мнемотехніка базується на візуалізації, фантазії, логіці, емоціях, трансформації, локалізації, асоціації. Вона дозволяє використовувати різні способи запам'ятовування матеріалу:

- візуальний (друкований текст);
- аудитивний (лунаючий текст);
- мовленнєвий (повторюючи вголос);
- асоціативно-образний (предмет або уявний образ предмета);
- комбінований (текст, малюнок і фонограма);
- ритмічний (з музикою, жестами, рухами тощо);
- емоційний (голосно і тихо, весело і сумно тощо).

Автор зауважує, що мнемотехнічні прийоми не можуть замінити існуючі підходи до навчання іншомовної лексики, але вони мають виконувати допоміжну функцію на занятті. Однак вивчення нових слів ізольовано є марною справою, бо використовувати такі прийоми краще в процесі контекстуального вивчення лексики, а їх вибір залежить, перш за все, від рівня знань студентів [29].

На підтвердження думок Н. Рибалки, дослідниці Х. Бобровська, О. Самсонова та Г. Чорна вважають, що використання мнемотехнік у навчальній діяльності здобувачів освіти може забезпечити ефективність формування їх мовленнєвої компетентності. Так, системне використання мнемотехніки забезпечує розширення словникового запасу студентів, формує у них фонетичну культуру мовлення, допомагає їм оволодівати інтонаційними засобами виразності, формує у них граматичну та синтаксичну складові мовлення, активізує у них розвиток діалогічного та монологічного мовлення, сприяє формуванню комунікативної компетенції.

Для ефективного впровадження мнемотехніки з метою розвитку мовлення студентів вони пропонують використовувати наступні методи і

прийоми мнемотехніки:

1. Метод «Зв'язування» передбачає встановлення асоціативних зв'язків між елементами. Для реалізації цього методу можна застосовувати прийоми «Сюжет», «Римізація», «Послідовні асоціації».

2. Метод «Перетворення» спрямований на те, щоб складну інформацію для сприйняття можна було легко запам'ятати і відтворити. Цей метод впроваджується такими прийомами, як «Аналогія» і «Піктограма».

3. Метод «Порядкова система» полягає у запам'ятовуванні і відтворенні інформації за порядковим номером, до якого асоціативно підкріплюється певний образ.

4. Метод «Підсилення» є методом покращення ефективності сприйняття інформації, отриманої попередніми методами.

5. Метод «Збереження» застосовується для розвитку розумової діяльності студентів, збільшення тривалості зберігання інформації та відтворення її. Цей метод є завершальним [2].

Для того, щоб студенти навчилися правильно запам'ятовувати великий обсяг інформації, викладачі мають надати їм певні мнемотехнічні правила або рекомендації. На думку А. Тизьо, дотримання цих рекомендацій допоможе студентам підвищити рівень засвоєння навчального матеріалу, а також сприятиме уникненню його механічного запам'ятовування.

Такими рекомендаціями, зокрема, є:

- при запам'ятовуванні інформації слід поставити перед собою мету – запам'ятати її надовго;
- під час запам'ятовування слід бути уважним;
- усе, що потрібно запам'ятати, необхідно уявити у вигляді малюнків, образів;
- запам'ятовуючи текст, необхідно дотримувати такої послідовності:
 - 1) зрозуміти основний зміст тексту;
 - 2) розбити його на смислові частини;
 - 3) знайти в кожній частині ключову фразу для передачі змісту;

- 4) запам'ятати їх у певній послідовності;
- 5) навчальний матеріал краще повторити одразу;
- 6) запам'ятовування буде успішним, якщо є можливість скористатися засвоєною інформацією у повсякденному житті.

Дотримання наведених рекомендацій студентами є основою комфортної дидактичної взаємодії, що покращує запам'ятовування навчального матеріалу, формує навички ефективного засвоєння інформації, покращує впевненість у собі та у власних можливостях [33].

Отже, як бачимо, існують різноманітні методи та прийоми мнемотехніки, яких можуть дотримуватися викладачі ЗВО при проведенні навчальних занять зі студентами, що дозволить також значно скоротити час на засвоєння ними навчальної інформації та допоможе їм вчитися самостійно та ефективно, формуючи у них позитивну навчальну мотивацію і креативні здібності. Детальний опис мнемотехнічних вправ, які ми рекомендуємо використовувати у навчальній діяльності студентів, наведений у Додатку А.

Висновки до розділу

Отже, відповідно до визначених нами особливостей розвитку мнемічної діяльності в студентському віці, ми обрали наступні психодіагностичні методики для проведення емпіричного дослідження:

- 1) методика «Запам'ятай 10 слів» (варіант тесту З. Істоміної) для вивчення особливостей розвитку слухової та вербальної пам'яті досліджуваних;
- 2) методика «Оперативна пам'ять» для діагностики рівнів розвитку оперативної пам'яті студентів;
- 3) методика запам'ятовування різного матеріалу з використанням різних видів опосередкування О. Леонтьєва для дослідження особливостей логічного або опосередкованого запам'ятовування студентів;
- 4) методика «Визначення домінуючого типу пам'яті» для діагностики рівнів розвитку слухової, зорової та моторно-слухової пам'яті досліджуваних.

До участі в емпіричному дослідженні було залучено 40 студентів соціономічних спеціальностей Хмельницького національного університету: 13 студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» та 27 студентів першого курсу спеціальності «Психологія».

Підсумовуючи результати проведеного емпіричного дослідження за усіма використаними психодіагностичними методиками можемо зробити висновок, що у студентів спеціальності «Психологія», на відміну від студентів спеціальності «Соціальна робота» розвиток мнемічної діяльності є значно кращим: у них добре розвинена слухова, вербальна, оперативна пам'ять; вони краще запам'ятовують навчальний матеріал, що спричинено високою довільністю когнітивних процесів (особливо, уваги і пам'яті). Також результати проведеного дослідження показали, що домінуючим типом пам'яті в обидвох групах досліджуваних є комбінований, який поєднує в собі зорову, слухову та рухову пам'ять.

З огляду на отримані результати емпіричного дослідження, ми розробили практичні поради викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-соціономістів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз наукових джерел дав змогу нам з'ясувати, що під поняттям «мнемічна діяльність» розуміють комплексне системне психічне утворення, яке забезпечує активне, осмислене, цілеспрямоване запам'ятовування, збереження й відтворення інформації за допомогою використання системи спеціальних операцій, які спрямовуються мнемічною ціллю чи мнемічним завданням, поставленими перед особистістю.

Особливості розвитку мнемічної діяльності в студентському віці виявляються в її довільному характері, за якого юнаки та дівчата свідомо ставляться до процесу запам'ятовування та оволодіння новими формами смислової організації поведінки та навичками майбутньої професійної діяльності. У процесі пізнавального розвитку студентів відбувається підвищення продуктивності мнемічної функції вербального характеру та набуття мнемічною діяльністю інтегративного характеру.

Нами з'ясовано, що мнемоніка або мнемотехніка є системою різних прийомів, які полегшують запам'ятовування та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій. Завдяки використанню прийомів мнемотехніки у студентів значно покращується процес запам'ятовування навчальної інформації, що сприяє зменшенню у них інформаційної напруги під час навчання. Мнемотехніка допомагає майбутнім фахівцям розвивати образну пам'ять, креативні здібності, уміння самостійно вчитися, що позитивно впливає на формування їх навчальної мотивації.

Відповідно до визначених особливостей розвитку мнемічної діяльності в студентському віці, були обрані психодіагностичні методики для проведення емпіричного дослідження, яке здійснювалося на базі Хмельницького національного університету. У дослідженні взяли участь 40 студентів соціономічних спеціальностей: 13 студентів першого курсу спеціальності «Соціальна робота» та 27 студентів першого курсу спеціальності «Психологія».

За результатами проведеного емпіричного дослідження ми зробили висновок, що домінуючим типом пам'яті в обидвох групах досліджуваних є

комбінований, який поєднує в собі зорову, слухову та рухову пам'ять. Проте у студентів спеціальності «Психологія», на відміну від студентів спеціальності «Соціальна робота» розвиток мнемічної діяльності є значно кращим: у них добре розвинена слухова, вербальна, оперативна пам'ять; вони краще запам'ятовують навчальний матеріал, що спричинено високою довільністю когнітивних процесів (особливо, уваги і пам'яті).

Отримані результати емпіричного дослідження стали підставою для розробки та надання практичних порад викладачам з використання мнемотехнічних прийомів у навчальній діяльності студентів-соціологів.

Таким чином, мета нашого дослідження досягнута, а гіпотеза цілком підтвердилася.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Білаш О. Н. Мнемотехніка в роботі з дітьми дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2015. № 2. С. 12-15.
2. Бобровська Х. В., Самсонова О. О., Чорна Г. В. Методи і прийоми мнемотехніки як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 53. Т. 1. С. 177-182.
3. Василенко О. М., Сав'юк А. В. Особливості мнемічної діяльності в студентському віці: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «State and trends in the development of science, education, technology and society» (Tampere, Finland, February 27, 2024). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2024. С. 40-41.
4. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. вузів. К. : ЦУЛ, 2011. 112 с.
5. Вікова психологія: навч. посіб. для студ. вузів / за ред. О. П. Сергєєнкова. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. К.: ЦУЛ, 2012. 384 с.
6. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ. : Академвидав, 2015. 304 с.
7. Дмитрієва С. М., Бондаренко Л. М. Вікові особливості пам'яті старшокласників і шляхи її розвитку. Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: матеріали Десятої міжнародної науково-практичної конференції (м. Житомир, 2016). С. 56-61.
8. Доброштан Н., Куліш О. Вікові особливості у дослідженнях видів і процесів пам'яті. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. Випуск 7. С. 37-44.
9. Дюсембіна А. С. Мнемотехнічні прийоми як засіб корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти. Збірник наукових праць*. Харків, 2023. С. 369-372.
10. Жовнірук А. І. Розвиток мнемічної діяльності студентів у процесі засвоєння іноземної мови засобами аудіювання: дис. ... канд. психол. наук :

19.00.07 / НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. 272 с.

11. Заброцький М. М. Основи вікової психології: навч. посіб. Т.: Навч. кн. Богдан, 2005. 112 с.

12. Казарновська Г. Б., Долинна О. П. Загальна, вікова і педагогічна психологія. Збірник завдань: навч. посіб. для пед. училищ. К.: Вища школа, 1990. 142 с.

13. Карабаєва І., Ладивір С. Увага народжується в грі. *Дошкільне виховання*. 2007. № 10. С. 4-7.

14. Кашпрук О. Є. Вправи та ігри на розвиток творчого потенціалу дошкільника. *Обдарована дитина: науково-практичний освітньо-популярний журнал*. 2012. № 1. С. 49-53.

15. Ковальська В. С. Використання мнемотехнік у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21. Т. 2. С. 102-106.

16. Кохун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Малхазов О. Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.

17. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: курс лекцій: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.

18. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія: практикум: навч. посіб. для студ. вузів. К.: Каравела, 2009. 448 с.

19. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

20. Мартинюк В. В. Використання прийомів мнемотехніки на уроках біології. Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (XXIX Каришинські читання). С. 155-157.

21. Музика Т. Як краще запам'ятовувати? *Журнал для батьків*. 2001. № 1. С. 11.

22. Овчаренко К. С. Як розвивати пам'ять, мислення і розумові сили

дитини. Миколаїв, 1998. 120 с.

23. Омельченко Л. В. Використання прийомів мнемотехніки у розвитку зв'язного мовлення. *Логопед*, 2008. № 4. С.102-115.

24. Основи загальної і медичної психології / За ред. І. С. Вітенка, О. С. Чабана. Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. 344 с.

25. Практикум з загальної психології: навчально-методичний посібник / За ред. Ю. Я. Карпюк. Івано-Франківськ, 2016. 145 с.

26. Практикум із вікової психології: навч. пос. / під ред. Л. А. Головей, Є. Ф. Рибалко. Київ, 2005. 688 с.

27. Психодіагностика (частина 1): навчальний посібник / За ред. С. В. Карсканова. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2020. 155 с.

28. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. І. Ф. Прокопенка. Х.: Фоліо, 2012. 863 с.

29. Рибалка Н. В. Особливості застосування мнемотехніки при вивченні лексичного матеріалу на заняттях з німецької мови. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2020. № 2 (20). С. 290-296.

30. Скуба Н. Тести, ігри, творчі завдання для розвитку уваги та пам'яті. *Початкове навчання та виховання*. 2008. № 14. С. 1-21.

31. Старостенко В. А. Використання прийомів та методів мнемотехніки на логопедичних заняттях: матеріали міжнародної конференції «Сучасні проблеми логопедії та реабілітації». (14 квітня 2017 року, м. Суми). С. 148-150

32. Терлецька Л. Шкільна психодіагностика. Київ: Ред. загально-пед. газет, 2003. С. 27-28.

33. Тизьо А. Проблеми формування основ мнемотехніки у сучасній початковій школі. *Магістерський науковий вісник*. 2015. № 23. С. 151-156.

34. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 360 с.

35. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2005. 640 с.

36. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка: навчально-методичний

посібник. 3-є вид., оновл. зі змінами та доповн. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 152 с.

37. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти: навч.-метод. посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 152 с.

38. Червонна Т., Антацук Є. Мнемічні здібності дітей молодшого шкільного віку. *Психолог*. 2007. № 8. С. 6-11.

39. Чумак В. В. Вікова психологія: навч. посіб. Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2015. 192 с.

40. Чумаченко А., Гавриліна Л. Мнемотехніка для дошкільнят. К.: Видавництво «Шкільний світ». 2019. 168 с.

41. Anderson R. M. A Holo Graphic Model of Transpersonal Consciousness. *The Journal of Transpersonal Psychology*, 1977. 9 (2). P. 119-128.

42. Baddeley A. D. *Essentials of Human Memory*. Hove, East Sussex: Psychology Press, 1999. 368 p.

43. Bruner Jerome S. *Poza dostarczone in formacje: Studia z psychologii poznawania*. Warszav: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978. 806 p.

44. Carney R. N. Mnemonic Instruction with a Focus on Transfer. *Journal of Educational Psychology*. 2000. Vol. 92. Issue 4. P. 783-790.

45. Schaie K. W. Beyond calendar definitions of age, period, and cohort: The general developmental model revisited. *Developmental Review*, 1986. Vol. 6, p. 252-277.